

Iryna Tamozhska¹<https://orcid.org/0000-0003-0865-2380>¹V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

**STIMULATING THE FOREIGN MEDICAL STUDENTS`
PROFESSIONAL AND COGNITIVE MOTIVATION TO MASTER THE
SKILLS OF BUSINESS COMMUNICATION DURING LANGUAGE
TRAINING**

**СТИМУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ ДО ОВОЛОДІННЯ
ВМІННЯМИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ ПІД ЧАС МОВНОЇ
ПІДГОТОВКИ**

Summary

The article identifies and theoretically substantiates such a pedagogical condition for the formation of professional and communicative competence in future medical specialists in the study of philological disciplines as stimulating students' professional and cognitive motivation to master business communication skills. It is noted that during the language training of foreign medical students, it is necessary that the content of the tasks they perform reflects the peculiarities of their activities, which will help stimulate professional and cognitive motivation to master business communication skills, as well as increase motivation to study humanities disciplines. The educational and methodological support for the implementation of the pedagogical condition is presented.

Keywords: professional and cognitive motivation, business communication skills, professional and communicative competence, medical specialists

Анотація

Визначено та теоретично обґрунтовано таку педагогічну умову формування професійно-комунікативної компетентності в майбутніх фахівців медичного галузі під час вивчення філологічних дисциплін, як стимулювання професійно-пізнавальної мотивації студентів до оволодіння вміннями ділового спілкування. Зазначено, що під час мовної підготовки іноземних студентів-медиків необхідно, щоб зміст завдань, які вони виконують, відбивав особливості їхньої діяльності, що сприятиме стимулюванню професійно-пізнавальної мотивації до оволодіння вміннями ділового спілкування, а також підвищуватиме мотивацію щодо вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Репрезентовано навчально-методичне забезпечення реалізації педагогічної умови.

Ключові слова: професійно-пізнавальна мотивація, уміння ділового спілкування, професійно-комунікативна компетентність, фахівці медичного профілю.

Вступ

Фахівець медичної галузі є активним суб'єктом спілкування, адже він взаємодіє не тільки з колегами, керівництвом, пацієнтами та їхніми рідними, а також у межах усієї системи охорони здоров'я, ефективно використовуючи такі вміння ділового спілкування, як установлення та підтримка контакту, аргументоване переконання співрозмовника, відстоювання своєї професійної позиції, виконання менеджерських функцій, тобто володіє комунікативною компетентністю [7]. Успішність формування вмінь особистості, зокрема й професійних, визначається її мотиваційною сферою (потребами, мотивами, прагненнями, ставленням до діяльності).

Мета, предмет і методи дослідження

Мета статті – визначити та теоретично обґрунтувати таку педагогічну умову формування професійно-комунікативної компетентності в майбутніх фахівців медичного галузі, як стимулювання професійно-пізнавальної мотивації студентів під час мовної підготовки до оволодіння вмінь ділового спілкування; репрезентувати навчально-методичне забезпечення реалізації педагогічної умови: стимулювання професійно-пізнавальної мотивації студентів під час мовної підготовки до оволодіння вмінь ділового спілкування. Предмет дослідження – педагогічні умови формування вмінь ділового

спілкування в майбутніх фахівців медичного профілю в процесі вивчення філологічних дисциплін. Для упорядкування наукового пошуку, спрямування його на об'єктивне вивчення, а також у ході осмислення й інтерпретації досліджуваного матеріалу використовувалися загальнонаукові методи (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення), конкретнонаукові (пошуково-бібліографічний).

Результати дослідження

У контексті наукового дослідження не можемо оминати увагою наукове поняття «мотивація», яке вчені (Ю. Кулюткін, Г. Сухобська) тлумачать як сукупність спонукальних факторів, що викликають активність особистості й визначають спрямованість її діяльності. Акцентують увагу на тому, що мотивація зумовлює загальну спрямованість дій («здобути успіх», «уникнути невдач») [4]. В. Ковальов вважає, що мотиваційна сфера особистості є складною ієрархічною сукупністю таких мотивів поведінки людини, як спонукальні, спрямувальні, регулювальні [3].

Професійна мотивація становить системну ієрархію мотивів, що визначають різне ставлення до обраної професії. Процес виникнення й становлення таких мотивів сприяє засвоєнню соціального та особистісно-індивідуального досвіду, його осмисленню, позитивним успіхам у діяльності, сприятливому ставленню соціального оточення до діяльності (поведінки) [3]. Прагнення до самоствердження, підвищення статусу (формального, неформального), позитивної оцінки себе як особистості є істотним мотиваційним чинником, що спонукає майбутнього фахівця до продуктивної праці та розвитку. У разі дії процесуально-змістовних мотивів людина зацікавлена не лише процесом, а й змістом професійної діяльності, що спонукає її до активності.

Суспільно значущі мотиви пов'язані з ідентифікацією з колективом, почуттям обов'язку й відповідальності, що є важливими в спонуканні людини до діяльності. Такі мотиви стимулюють прагнення до встановлення або до підтримки стосунків між людьми, до спілкування з ними.

Мотив досягнення є стимулом для професійного вдосконалення (прагнення досягти значних результатів, майстерності в діяльності), що виявляється у виборі складних завдань та їх виконанні [2].

Особливе місце в мотиваційній сфері особистості В. Ковальов надає мотивам спілкування, що пов'язані з мотивами діяльності (у процесі сумісної діяльності люди спілкуються) та поведінки, що не обмежуються «рамками» діяльності, а їхній зв'язок не

виключає самостійності в мотиваційній сфері особистості. У мотивах спілкування, що входять до мотиваційної сфери особистості, виділяють мотиви діяльнісного, поведінкового й комунікативного спілкування [3]. Д. Узнадзе вважає, що мотивом спілкування є усвідомлення мети спілкування – уявної ситуації [10].

С. Занюк зазначає, мотивація – це не лише сукупність мотивів, які є відносно стійкими утвореннями особистості, а й ситуативні фактори (людський вплив, специфіка діяльності, ситуації). У зв'язку з цим учений вважає, що мотивація – це сукупність усіх факторів (особистісних, ситуативних), що спонукають до активності [2].

Учені акцентують увагу на тому, що у сфері професійної мотивації важливе значення має позитивне ставлення до професії, оскільки цей мотив пов'язаний із кінцевими цілями навчання.

З. Курлянд наголошує на тому, що аргументи використовувати для усвідомлення значущості загальних дисциплін, зокрема й соціально-гуманітарних, для практичної діяльності майбутніх фахівців є одним із компонентів у процесі формування в студентів «реального образу майбутньої професійної діяльності» [8].

А. Литвин, розглядаючи мотиваційний аспект пізнавальної активності майбутніх фахівців у ступеневій професійній освіті, зазначає, що для такої освіти мотивація навчально-пізнавальної діяльності – це намагання особистості досягти належного рівня професіоналізму, в основі якого лежать глибокі, міцні й різноманітні професійні та професійно орієнтовані знання, уміння та навички. З огляду на це науковець підкреслює, що для активного «включення» майбутнього фахівця до професійної підготовки необхідно, щоб її мета й зміст не лише були внутрішньо прийняті, а й набули особистісного смислу, викликали позитивні переживання, намагання й прагнення ефективних навчально-пізнавальних дій [5].

У контексті нашого дослідження важливими є висновки Л. Добровської про те, що перехід від активної пізнавальної діяльності до професійної є поступовим перетворенням внутрішніх мотиваційних чинників особистості (процесуально-змістових) на зовнішні (соціальні, матеріальні). Переважаючими можуть стати як пізнавальні, так і соціальні мотиваційні чинники, що підвищують пізнавальну активність і стимулюють спрямоване професійне самоствердження особистості [1].

Забезпечення під час мовної підготовки професійно-пізнавальної мотивації іноземних студентів-медиків до оволодіння вміннями ділового спілкування як значущого складника професійно-комунікативної компетентності передбачає: 1) формування професійної спрямованості; 2) усвідомлення професійної значущості

соціально-гуманітарних дисциплін у процесі професійного становлення, у тому числі для формування вмінь ділового спілкування; 3) сформованість професійно-ціннісного ставлення до формування вмінь ділового спілкування.

I. Тимченко акцентує увагу на тому, що викладання філологічних дисциплін потрібно спрямовувати на формування свідомого ставлення студентів до розвитку навичок комунікації як моделі орієнтації та засобу досягнення цілей у спілкуванні з іншими людьми [9].

Необхідно враховувати той факт, що професійно значущі вміння, зокрема й уміння ділового спілкування, формуються «не самі по собі»: людина добре засвоює ту інформацію, у якій є потреба. Отже, щоб здійснювати активну професійну діяльність, необхідно викликати зацікавленість нею, створювати такі умови, щоб виникала потреба у вирішенні фахових завдань. Також позитивно на це впливає зміна типології завдань, вдосконалення методики їх виконання, видозмінна діяльність студента в процесі набуття знань та оволодіння вмінь [6].

Стимулювання професійно-пізнавальної мотивації студентів до оволодіння вміннями ділового спілкування як значущого складника професійно-комунікативної компетентності вимагає використання в процесі професійної підготовки різноманітних активних методів і прийомів (мозковий штурм, ділові ігри, тренінги), створення ситуацій успіху, проблемних ситуацій, що дає можливість майбутнім фахівцям усвідомити суперечність між бажаним і реальним станом сформованості вмінь ділового спілкування як важливої складової професіоналізму.

Отже, вищезазначене дало підстави для визначення першої умови формування вмінь ділового спілкування в майбутніх фахівців медичної галузі, а саме: *стимулювання професійно-пізнавальної мотивації студентів до оволодіння вміннями ділового спілкування як значущого складника професійно-комунікативної компетентності та до вивчення філологічних дисциплін.*

Із метою забезпечення усвідомлення іноземними студентами-медиками значущості вмінь ділового спілкування для успішності професійної діяльності проводилася широка роз'яснювально-інформаційна робота. Студентам постійно надавали інформацію, що містила переконливі докази того, що володіння вміннями ділового спілкування є важливим критерієм професійно-комунікативної компетентності сучасного фахівця медичної галузі. На заняттях із філологічних дисциплін (лекціях, семінарах) також намагалися впливати на мотиваційну сферу студентів, акцентуючи увагу на соціальній значущості їхньої професії, на важливості загальнонаукової й

загальнокультурної підготовки майбутнього фахівця медичної галузі.

У процесі мовної підготовки створювали *неочікувані ситуації*, що породжували подив, емоції, інтерес до оволодіння комунікативними знаннями й уміннями, спонукали до дискусії, що сприяла ефективному залученню студентів до активної роботи, інтенсифікації спільної розумової діяльності. Для цього використовували дискусійний метод, який надавав можливість студентам висловлювати власні думки, відстоювати власну позицію («Чим мене приваблює майбутня професія?», «Роль та місце лікаря в сучасному суспільстві», «Що впливає на якість виконання професійних обов'язків?», «Що важливо знати майбутньому лікарю?», «Чи комунікабельна я людина?», «Від чого залежить успіх ділового спілкування?», «Як впливають професійні та особисті якості лікаря на ефективність спілкування з пацієнтом?», «Я і моя професія: за й проти», «Яких цілей у професійній діяльності хотіли б досягти? Узгоджуються вони між собою?», «Відмінність у підходах до ділових перемовин між європейськими та арабськими країнами», «Яку специфіку має професійна діяльність фахівця медичної галузі?», «Повага до професії в професійній, громадській, публіцистичній сферах діяльності лікаря», «Чи повинен студент-медик орієнтуватися в термінологічному комплексі спеціальності?», «Чи повинен майбутній фахівець дотримуватися національних стандартів щодо системи медичних термінів?»). Тематика дискусійних питань спонукала майбутніх фахівців до усвідомлення значущості переваг обраної професії, труднощів, які потрібно подолати для того, щоб у подальшому бути професіоналом. Студенти замислювалися над тим, що їм необхідно підвищувати рівень мовленнєвої культури, зокрема й опановувати вміння ділового спілкування для успішної професійної діяльності. У процесі дискусії одні з учасників сформуливали певну думку щодо обговорюваного питання, а інші підтвердили ті погляди, які мали до початку колективного обговорення.

Дискусійний вид обговорення навчального матеріалу надавав можливість студентам-медикам як активним суб'єктам навчання вирішувати загальну проблему, розвивати водночас презентаційно-комунікативні, емпатійно-перцептивні та емоційно-регулятивні вміння ділового спілкування.

Загальний характер обговорення дискусійних питань підлягав нормам колективної діяльності, зокрема співробітництву або полеміці, для якої характерна боротьба думок під час загострення позицій. Ціллю аргументування в дискусії є встановлення істинності тез (тверджень), комунікативними намірами є підведення тез під загальну основу, пошук компромісного рішення, узагальнення методик, об'єднання

проектів рішення проблеми щодо компромісного рішення. Процес аргументації в дискусії орієнтований на обґрунтування, доведення, конвенцію, розрізняється структурною організацією та специфікою регламенту. Відповідно до характеру обговорення проблеми проводилися такі види дискусій, як лінійна, керована публічна та вільна.

На заняттях з української мови за професійним спрямуванням, української мови як іноземної студентам запропонували вправу «Діалог про професію», виконання якої давало можливість, з одного боку, активізувати їхню професійну мотивацію, а з іншого, – вдосконалювати вміння діалогової взаємодії. Діалог будували за принципом «так, але...»: 1. *«Мені подобається професія лікаря тому, що...»*. 2. *«Так, але...»*. Спочатку студенти виконували завдання в парах, а потім обговорювали цю тему з одногрупниками, висловлювали критичну оцінку щодо змісту й особливостей спілкування під час діалогу.

Для того, щоб сформулювати правильне уявлення про мовну діяльність фахівця медичної галузі, студентам запропонували визначити спільне та відмінне в їхній професійній діяльності та в діяльності фахівця іншої галузі. Під час обговорення акцентували увагу на те, яке значення мають професії в структурі суспільства, які вимоги висуваються до працівників цих професій, доповнювали параметри зіставного аналізу (об'єкт уваги, підходи, види та екстралінгвістичні етапи діяльності, характерні способи й засоби мовного впливу в професійній діяльності).

Студенти-медики актуалізували уявлення про свою майбутню професію на прикладі різних професій, визначали їхню специфіку. Акцентувалась увага на тому, що постійна взаємодія фахівців медичної галузі в межах усієї системи охорони здоров'я, зокрема й із колегами, керівництвом, пацієнтами та їхніми рідними, передбачає процес спільної роботи, планування професійної діяльності, розгортання послуг і посередництва в усіх їх видах та формах, а це передбачає координацію актів діяльності співробітників у процесі ділового спілкування. У такий спосіб майбутніх фахівців переконували, що успішне здійснення професійної діяльності за обраним фахом вимагає не тільки спеціальних (фахових) знань, умінь і навичок, а й професійно-комунікативної компетентності, важливу «нішу» у якій займають уміння ділового спілкування.

Студенти виконували завдання репродуктивного рівня (підготувати коротку (5-10 хвилин) розповідь за своєю спеціальністю), евристичного рівня (підготувати й виступити з невеликим повідомленням на оригінальну тему (за спеціальністю), пошукового рівня (підготувати, виголосити та захистити проблемну промову (за спеціальністю),

самостійно здійснюючи змістовий аналіз обраної професії, тенденцій змін її характеру й змісту праці, зіставляючи особистісні якості з професіограмою їхнього фаху, що сприяло формуванню таких умінь ділового спілкування, як презентаційно-комунікативні (уміння самопрезентації; відкрито демонструвати, добирати переконливі аргументи на користь своєї позиції), лінгво-інформаційні (уміння чітко, зрозуміло й грамотно висловлювати думки й почуття, володіння лексичним складом мови, культурою мовлення, вербальними й невербальними засобами обміну інформацією). Можна було скористатися інформаційним матеріалом із літературних джерел та Інтернет-ресурсів, а також поспілкуватися із фахівцями медичної галузі. Одногрупники аналізують виступ за такими критеріями: змістовність, логічність, переконливість аргументації, володіння необхідною культурою професійного спілкування, що є важливим у професійно комунікативній взаємодії.

Стимулюванню професійно-пізнавальної мотивації студентів сприяли також такі завдання: 1) написання рефератів, есе про професію, у яких майбутні фахівці розкривали значення професії в структурі суспільства, визначали вимоги до особистості працівника; 2) відповідь на запитання «Схарактеризуйте професію як спільність, діяльність, сферу прояву особистості і як систему, що історично розвивається»; 3) пояснення висловів-афоризмів (наприклад, «Бути щасливим щастям інших – це справжнє щастя й земний ідеал життя кожного, хто обирає професію лікаря», «Медицина – сестра філософії», «Віра в лікаря – найцінніша ліків», «Дієвість медицини послаблюється невір'ям і зміцнюється надією») із використанням логічної аргументації; 4) складання чайнвородів, що охоплюють визначення основних понять певної теми, що пов'язана з медичною галуззю; 5) проведення віртуальної екскурсії «Міські заклади охорони здоров'я» з використанням відеоматеріалів; 6) написання доповіді й створення за допомогою Power Point презентації, що б допомогла зацікавити аудиторію, привернути її увагу.

Виконуючи такі завдання, студенти-медики усвідомлюють, що оволодіння вміннями ділового спілкування сприяють регулюванню відносин співпраці фахівців у професійній діяльності, визначенню пріоритетів ділової поведінки, продукуванню оптимальних рішень професійних проблем відповідно до певних критеріїв, можливості швидкого реагування на запити й потреби суб'єктів зовнішнього середовища, обґрунтовано будувати ділові комунікації з різними представниками зовнішнього оточення, усувати недоліки.

На заняттях з української мови за професійним спрямуванням у текстах, з якими працювали студенти, подавалася інформація, що актуалізувала набуття майбутніми

фахівцями знань із медичної сфери, необхідних для оволодіння вміннями ділового спілкування; використовувалися інтелектуальні ігри зі словами, які не тільки розширювали грамотність, ерудицію, а й учили студентів працювати з літературними джерелами, тренували пам'ять (фазу пригадування), розвивали мислення, засвоювали логічні прийоми в процесі засвоєння навчального матеріалу, формували потреби, поглиблювали професійну мотивацію навчання.

Студентам було запропоновано скласти речення з ряду слів (наприклад: *сфера послуг; лікування травм, захворювань опорно-рухового апарату; фізіотерапевтичні методи лікування; ультразвукова терапія; лікувальна фізична культура; операції на щитовидній залозі; діагностико-лікувальна допомога хворим із гострою та хронічною неврологічною патологією; екстрена та планова допомога хворим із гінекологічною патологією*) таким чином, щоб речення були пов'язані між собою спільним змістом і будовою, тобто становили синтаксичну єдність. Вони поєднували слова таким чином, щоб у змісті висловлення було відбито фрагмент ділових переговорів із споживачем медичних послуг (пацієнтом). Це сприяло розвитку вмінь швидко встановлювати різноманітні зв'язки між звичайними поняттями та створювати нові цілісні образи з окремих розрізнених предметів.

Для формування професійно-навчальної мотивації запровадили заходи, що передбачали ознайомлення з реальним процесом професійної діяльності (бесіда «Ділові стосунки в діяльності сучасного фахівця медичної галузі»; екскурсії до міських закладів охорони здоров'я). Позитивній мотивації студентів значною мірою сприяли зустрічі з фахівцями медичного профілю, які досягли успіху в професійній діяльності. Практики переконували студентів у необхідності опанування діловими якостями й уміннями як запоруки конкурентоспроможності в майбутній професії, ілюстрували значущість ділового партнерства в сучасних ринкових відносинах.

Ефективною формою роботи стали індивідуальні та групові консультації, що допомагали підвищувати самооцінку майбутніх фахівців, спонукали до діяльності та появи інтересу до неї, формували в них уявлення про ділову людину, яка може керувати собою й обставинами. Під час консультацій передбачено відповіді на запитання, формулювання запитань, роз'яснення викладачів та спеціалістів медичної галузі.

Стимулюванню професійно-пізнавальної мотивації студентів до вивчення філологічних дисциплін сприяло формулювання навчальних завдань у контексті майбутньої професійної діяльності. Для цього на заняттях із дисциплін соціально-гуманітарного циклу розкривали навчальне завдання відповідно до актуальних проблем

профільних наук ЗВО, відділення, спеціальності, а соціально-гуманітарних знань – для майбутньої професійної діяльності студентів. Такий підхід у педагогіці отримав назву «профільовання викладання» соціально-гуманітарних дисциплін [11].

Висновки

Отже, орієнтація філологічних дисциплін на профіль ЗВО, його структурні підрозділи (факультети, кафедри), спеціальність слугує тим аргументом, що сприяє усвідомленому сприйняттю студентами навчального матеріалу, уникненню викладачем абстрактності й декларативності у викладанні, що впливає на ефективність використовуваних стимулювальних засобів для підвищення професійно-пізнавальної мотивації іноземних студентів-медиків до оволодіння вміннями ділового спілкування під час мовної підготовки. Навчально-методичне забезпечення реалізації першої з визначених умов формування в майбутніх фахівців медичної галузі вмінь ділового спілкування (інноваційні технології, форми, методи, засоби) сприяло формуванню стійкого професійно-пізнавального інтересу студентів до вивчення філологічних дисциплін, усвідомленню необхідності оволодіння всіма засобами ділової взаємодії, лінгвістичними та стилістичними ресурсами мови, вироблення індивідуального стилю спілкування. Забезпечення відповідної професійної мотивації навчання іноземних студентів-медиків зумовлює їхнє ціннісне ставлення до філологічних дисциплін, розуміння значення оволодіння вміннями ділового спілкування як значущого складника їхньої професійно-комунікативної компетентності, сприяє професійному самовизначенню особистості.

Література

1. Добровська Л. М. Сутність професійної інформаційно-комп'ютерної діяльності сучасних фахівців інженерного профілю. *Педагогіка і психологія*. 2010. №4 (69). 74–86.
2. Занюк С. Психология мотивации. Киев : Эльга-Н, Ника-центр, 2001. 352 с.
3. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности. Москва : Наука, 1988. 191 с.
4. Кулюткин Ю. Н. Мотивация познавательной деятельности / Ю.Н. Кулюткин, Г.С. Сухобская. Л. : ЛГУ, 1972. 117 с.

5. Литвин А. В. Мотивація навчальної і професійної діяльності у ступеневій професійній освіті. *Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи* : зб. наук. праць. Київ, 2003. Розд.2. 202–209.
6. Маленко А. Т. Задачи по профессиональной педагогике : учебн. пособие для инженерно-педагогических работников профтехобразования. Москва : Высшая школа, 1987. 168 с.
7. Таможська І. В. Система вправ для формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей ЗВО. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава, 2021. Випуск 27. 221–227. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.27.247119>
8. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Т.Ю. Осипова, Р.С. Гурін [та ін.]; за ред. З.Н. Курлянд. Київ : Знання, 2012. 390 с.
9. Тимченко І. І. Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2001. 19 с.
10. Узнадзе Д. Н. Психологические проблемы мотивации поведения человека. Москва : Наука, 1969. 213 с.
11. Шляхтун П. П. Методика викладання соціально-гуманітарних наук : навч. посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 224 с.